

[SIGNALEMENTEN]

Hubert Roland, *Leben und Werk von Friedrich Markus Huebner (1886-1964). Von Expressionismus zur Gleichschaltung*, Münster-New York-München-Berlin, Waxmann, 2009, 214 pp. (Studien zur Geschichte und Kultur Nordwesteuropas, Bd. 19) | Hubert Roland (hoogleraar Duitse letterkunde aan de UCL) heeft met zijn studie over Huebner een interessante bijdrage geleverd aan de zgn. *Westforschung*. Met de keuze voor Huebner verbreedt Roland het onderzoek naar de rol van de cultuurpolitiek bij het Duitse streven, al vanaf de negentiende eeuw, om politiek en economisch en cultureel invloed te krijgen in gebieden als België, Luxemburg, Nederland en Noord-Frankrijk.

De bestudering van Huebners activiteiten laat zien dat niet alleen de literatuur maar ook de kunstgeschiedenis in de *Westforschung* geïncorporeerd werden.

Huebner studeerde filosofie en filologie aan de universiteit van Straatsburg. In de Eerste

Wereldoorlog was hij werkzaam bij de politieke Abteilung van het Duitse burgerlijk bestuur in Brussel. Hij was vooral betrokken bij de propaganda via de boekhandel en had contact met auteurs als Felix Timmermans en Stijn Streuvels, maar hij moest zich met meer zaken bezighouden.

Voor de oorlog stelde Huebner al veel belangstelling in het expressionisme en publiceerde daar geregeld over, maar rond 1914 verbond hij het expressionisme onder invloed van het gedachtegoed van Nietzsche met een hartstochtelijk Duits nationalisme en patriotisme. Oorlog, zo meende hij, beloofde "*der Existenz des Einzelnen wieder zur 'Schicksal-Gemeinschaft' mobilisierte Gesellschaft Sinn und Daseinsberechtigung zu geben*".

Na de oorlog week hij naar Nederland uit – Duitsland bood hem op dat moment geen bestaansmogelijkheden, zo vond hij – en was daar werkzaam als publicist en romanschrijver. Intensief hield hij zich weer bezig met het expressionisme en hij introduceerde Nederlandse kunstenaars, zoals Theo van Doesburg (1883-1931) en zijn tijdschrift *De Stijl* in Duitsland. Ook met letterkundigen was er contact. In Nederland was dat onder anderen met Dirk Coster (1887-1956), in België met Paul Colin (overleden in 1943). Hij propageerde zelfs een soort wereldbestuur, maar tegelijk klaagde hij steeds over vijanden die Duitsland belaagden. Niettemin zette hij zich in om de Frans-Duitse en de Belgisch-Nederlands-Duitse betrekkingen te verbeteren om zo de Latijnse en Germaanse wereld te verzoenen, al bleef hij ook geloven in "*feste völkerpsychologische Charaktere*". Verder hield hij zich bezig met paranormale zaken, vrouwenemancipatie (met een zekere vrees voor vermannelijking van de vrouw) en het schrijven van romans.

Al deze bezigheden dwongen hem in de jaren dertig tot een nieuwe stellingname ten aanzien van Duitsland. We zien dan een duidelijke keuze voor het nationaalsocialisme tot stand komen. Roland is daar duidelijk over, maar niet

iedereen deelt dit standpunt. G. van Gemert is daar minder stellig over.

Langzaam voltrekt zich de *“Gleichschaltung”* niet alleen in het taalgebruik, maar ook in de onderwerpen waarover Huebner schrijft. Dat hij uitvoerig over wat nu *“entartete Kunst”* heette, had geschreven, werd vergeten. De kunsthistorische publicaties gingen nu over de Nederlandse en Vlaamse rococostijl, waarin Huebner Franse en Zuid-Europese invloeden ontkende, zoals hij dat ook voor de romantiek in deze gebieden stelde. De kunstenaars uit die tijden hadden zich gewend tot *“die heimische Wirklichkeitswelt blutgemässe Eigenbürgerlichkeit”*. Wanneer hij over Jeroen Bosch (overleden in 1516) schrijft, dan gaat het over de *“nordlich-germanische Grundhaltung des Malers”*. Kortom het jargon klopte helemaal.

Ook in zijn in de jaren dertig in het Duits geschreven trilogie over Nederland: *Im Lande der Windmühle*, valt de keuze voor de Nationaal-Socialistische Beweging van Anton Mussert op en het antisemitisme. Desondanks vindt het Duitse Ministerie van Propaganda zijn schrijfstijl nog wat *“bürgerlich”* van toon. Voor Roland zijn al deze ontwikkelingen en zijn houding in de Tweede Wereldoorlog toch voldoende bewijsmateriaal om vast te stellen dat Huebner wel degelijk voor het nationaal-socialisme gekozen heeft.

In de Tweede Wereldoorlog stelde Huebner zich dienstbaar op tegenover zijn bezettende landgenoten. Hij werkte enige tijd voor het bezettingsbestuur en was *“Verwalter”* voor een aantal Joodse zaken. Verder schreef hij in de Duitse pers over Nederland. Hij gedroeg zich ten slotte zo fatsoenlijk (of zo slim?) dat hij na 1945 er met een lichte straf af kwam en in Nederland mocht blijven wonen. (Duitse staatsburgers werden na 1945 zonder meer uitgewezen, ook al waren er geen strafbare feiten). Hij zette er zijn publicistische werkvoort. Roland eindigt zijn op uitvoerig literatuur en archiefonderzoek gebaseerde betoog met een

oproep tot verder onderzoek. Er is zeker over Huebners netwerken nog verder onderzoek mogelijk en de literaire en kunsthistorische kant van de *Westforschung* biedt ook nog kansen tot verder onderzoek. Een vrij recente samenvatting over het onderzoek naar de *Westforschung* is te vinden in het themanummer van het *Tijdschrift voor Geschiedenis*, jg. 118, 2005, nr. 2 en zie ook *Wt*, jg. 64, 2005, nr. 3, pp. 185-188.

[Pieter van Hees]

aan de watersnood van 1906. Hij toont met een reeks gegevens aan dat dit wel het geval is. Kris Humbeek stelt tegen over elkaar de romans *Houtekiet* van Gerard Walschap en De Pillecyns *De soldaat Johan*. Beide romans verschenen in 1939 en beide romans hebben een maatschappijkritische toonzetting en verwijzen naar een betere samenleving. Bij *De soldaat Johan* staat het 'boer en soldaat'-zijn centraal en is er sprake van een 'volkse' revolutie en kan men er een verwijzing naar het nationaalsocialistische staatsmodel in zien. *Houtekiet* is een meer anarchistisch pleidooi om tot een open, moderne en tolerante samenleving te komen. Aan het einde van de roman klimt de hoofdfiguur Jan Houtekiet in de toren en tuurt uit het venster over zijn nederzetting Deps en: "Een grote wijde vrede breidt zich uit in het gemoed". Hier ontbreekt toch de militante toon en het past ook meer in Walschaps pacifistische opvattingen, die overigens een zekere strijdbaarheid niet uitsloten. Elke Brems schrijft over de Franse vertaling in de Tweede Wereldoorlog door Paul De Man van *De soldaat Johan*. Het is een poging om onder Duitse supervisie uiteraard Vlaanderen en Wallonië te verzoenen en een meer belgicistische attitude te creëren. Tegelijk laat zij zien hoe de vertaling voor dit doel is aangepast. Zij is minder episch, minder emotioneel in woordkeuze. Dat taal en cultuur een eenheid zijn, zoals De Pillecyn juist beklemtoonde, werd in de vertaling afgezwakt. De opzet was nu intracultureel en niet intercultureel te leven in het nieuwe België.

Het thema vertaling is ook aan de orde in de bijdrage van Christine Hermann. Met een keur aan voorbeelden laat zij zien dat de vertaling van *De soldaat Johan* in het Duits in 1941 werd aangepast aan het nationaalsocialistische taalgebruik.

Romain Vanlandschoot gaat in op conflicten tussen Walschap en De Pillecyn in de late jaren twintig en begin jaren dertig. De ruzies berusten voor een deel op een elkaar niet kun-

nen of willen verstaan. Tragisch is echter dat beide schrijvers steeds meer alleen komen te staan met hun pacifistische idealen, omdat het Vlaams-nationalisme de 'nooit meer oorlog' gedachte, mede ontstaan aan het IJzerfront, meer en meer afwijst.

M. De Smedt analyseert de reeks publicaties van De Pillecyn over persoon en werk van Stijn Streuvels.

De *Studies* sluiten af met een ongepubliceerde bijdrage van De Pillecyn voor de rubriek *Ongeloof en Geloofsafval* in *De Vlaamse Linie*. Etienne Van Neygen leidt deze bijdrage *Neen Vlaanderen is geen gelovig land meer. Het is failliet* in. Het is duidelijk dat De Pillecyn worstelt met de houding van de kerk tegenover de repressie. Hij vindt dat de kerk en haar dienaren hun plichten verzuimen, een enkele uitzondering daargelaten. Formeel nam de aartsbisschop Van Roey wel afstand van de vele en harde arrestaties en de repressie, maar zoals uit archiefonderzoek blijkt, bleven vele, zo niet de meeste, verzoeken om hulp en steun onbeantwoord. Dat De Pillecyn zijn geloof liet varen, is niet juist, wel nam hij een kritische en onafhankelijke houding aan.

Ten slotte zijn er de redes van Dirk De Geest bij de presentatie van De Pillecyns bundel oorlogspoëzie *Onder den hiel* en de rede van Herman Van Goethem bij de presentatie van het vierde deel van de *Studies*.

[Pieter van Hees]

Pieter Hendrikus van der Plank, *Etnische Zuivering in Midden-Europa. Natiestaat en Staatsburgerschap in de XXe eeuw*, Leeuwarden, Universitaire Pers Fryslân, 2004, xxii+649 pp., krtn. (met inlegblaadje *Stellingen behorende bij het Proefschrift van P.H. van der Planck*), ISBN 9055735264 | In deze uitgave van zijn doctoraatsverhandeling biedt de auteur een demografische en etnografische inventaris van de etnische zuiveringen (gedefinieerd als "elke gedwongen verplaatsing van bevolkingsgroepen

opgevat op grond van motieven van etnische, nationale en racistische reorganisatie van het staatsburgerschap", p. xxi) in Midden-Europa tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw. De inventaris, vol met data, feiten, getallen, bibliografie, kaarten en registers allerhande, werd opgesteld aan de hand van uitgegeven bronnen en van propagandistische en wetenschappelijke publicaties (overigens: de auteur is lang niet de enige om voor het opstellen van de historische grenskaarten het standaardwerk van Aldo Dami (*Les Frontières Européennes de 1900 à 1975. Histoire territoriale de l'Europe*, Genève, 1976) over het hoofd te zien). De auteur definieert 'Midden-Europa' zeer uitgebreid (en m.i. ook niet cultureel te verantwoorden), nl. van Finland tot Bulgarije. Van der Plank omkadert de inventaris met een verklaring voor de zuiveringen. Waar in West-Europa pas een open en democratische samenleving kon ontstaan na een eeuwenlang proces dat van regionale en etnische pluriformiteit een homogene en uniforme staatsnatie maakte (bv. Frankrijk), werd in Midden- en Oost-Europa dat ontwikkelingsstadium van buitenaf opgelegd aan nieuwe staten die noch etnisch, noch nationaal homogeen waren, maar met de verwerping van de multinationale rijken naar een door één natie bewoonde staat dienden te streven (het geloof in de natie als de natuurlijke orde, ter vervanging van het christelijk geloof). Zij kwamen daardoor voor een paradox te staan: de internationale gemeenschap legde hen op daarbij hun etnische en nationale minderheden te respecteren (overigens niet om die te beschermen, maar om ze te laten verzoenen met hun nieuwe situatie), terwijl de nieuwe staten tegelijkertijd, om een natiestaat naar westers model te worden, die minderheden zouden moeten acultureren en assimileren. Ook nu nog verschillen volgens de auteur de landen in het oosten van Europa met die in het Westen: voor hen is immers "de hoogste waarde van de humaniteit niet aan de staat verbonden,

maar wordt uitgedrukt in het volk zelf": de democratie is daar geen waarde, maar een middel ten dienste van de natie. Het onderscheid dat Van der Plank ziet tussen West- en Midden- en Oost-Europa komt er in feite op neer dat in het oosten de natie (staat) meer in etnische termen gedefinieerd wordt, verder verwijderd van de civiele pool op het nationalistisch 'continuüm' (de auteur gebruikt echter die begrippen niet; zijn verklaring is uiteraard schatplichtig aan het reeds lang ontwikkelde Oost-West-model van nationalisme.) Van der Plank besluit dat de nationale staat (soevereiniteit) vanaf de negentiende eeuw weliswaar helse drama's heeft veroorzaakt, maar ook de liberale democratie heeft mogelijk gemaakt. Terzijde merkt hij bij de nieuwe immigranten geen wil tot integratie op in de nationale, staatsburgerlijke identiteit en cultuur van de Europese natiestaten, die daardoor dreigt verloren te gaan.

[Luc Boeva]

Carl Devos, Hilde Van Liefferinge & Dries Verlet, *Op het kruispunt van de politiek. Links en rechts in Vlaanderen*, Gent, Academia Press, 2006, XVIII + 221 pp., ISBN 978903820992 0

De auteurs vragen zich af hoe zinvol de links-rechts breuklijn vandaag in het Vlaamse partijlandschap nog is, zowel bij kiezers als bij verkozenen. In een theoretisch hoofdstuk, gaan ze eerst in op het ontstaan van deze tegenstelling, op de complexiteit ervan en op de relatie tot dat andere begrippenpaar conservatief-progressief. Na tweehonderd jaar zijn de begrippen links en rechts niet verdwenen omdat ze fundamenteel ingebed geraakten in de sociaaleconomische breuklijn. Volgens de auteurs gelden deze termen niet meer voor de positionering op een communautaire breuklijn, waarbij geen verdere uitleg wordt gegeven, en evenmin voor de levensbeschouwelijke breuklijn waarvan de confessionele invulling verdwenen is. In plaats daarvan voeren ze een 'nieuwe breuklijn'

in, hoewel daarover nog discussie bestaat, met name een socioculturele conflictas (de relatie tussen culturen en etnieën, de opvattingen over politiek en democratie, de aard van gezagsrelaties, het mensbeeld). Tussen beide breuklijnen, de sociaaleconomische en de sociaal-culturele, is geen logisch verband: links op de ene kant betekent niet automatisch links op de andere kant.

Links en rechts blijven evenwel koepelbegrippen. Essentieel voor een meer precieze invulling lijkt het begrippenpaar vrijheid-gelijkheid. Op sociaaleconomisch gebied staat links voor een beperking van de vrijheid (meer regels dan rechts), in sociocultureel opzicht voor meer vrijheid (meer rechten dan rechts). Om te peilen naar de betekenis van het begrippenpaar vandaag voerden de auteurs een empirisch onderzoek: een enquête bij alle Vlaamse verkozenen die in november 2003 zetelden op Vlaams, Brussels, federaal en Europees niveau (261 politici, respons 51,7%), alsook bij kiesgerechtigde inwoners van Gent, Brugge en Antwerpen uit 2003 en Gent uit 2004. De gegevens van de politici werden dan vergeleken met die van de kiezers op basis van drie variabelen: de operationalisering van de twee breuklijnen en hun zelfplaatsing en die van de Vlaamse politieke partijen op de links-rechts as. De resultaten bevestigen het voortbestaan van dit begrippenpaar als politiek ordeningsprincipe. De attitudes van kiezers en deze van de politici van dezelfde partij zijn veelal gelijklopend en wel degelijk richtingaanwijzers voor essentiële samenlevingskeuzes. Er zijn wel afwijkingen. Een voorbeeld. Bij de vraag met welke 'gemeenschap' kiezers en politici zich het meest identificeerden, waarbij slechts één antwoordmogelijkheid werd toegelaten, gaf dat met betrekking tot België en Vlaanderen significante verschillen: kiezers (Belg 23,8%, Vlaming 21,8%), politici (Belg 5,9%, Vlaming 33,3%). Voor het Vlaams Blok positioneerden 85,7% van de politici zich eerst als Vlaming, bij hun kiezers was dat 38,5%. Men kan zich

afvragen in hoever zo'n insnijding rekening kan en moet houden met het grote aantal vlottende kiezers

[Harry Van Velthoven]

Hans Daalder, Paul Kalma, Alfred Van Staden & Hylke Tromp (ed.), *Geschriften van een intellectuele glazenwasser. De draagbare Tromp*, Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 2010, 421 pp., ISBN 9789035135093 | Begin januari van dit jaar werd – als een postuum eerbetoon aan deze geëngageerde erudiet – onder de titel *Geschriften van een intellectuele glazenwasser* een ruime selectie gepubliceerd uit de essays, de (boek)recensies en de kritische stukken die de Nederlandse hoogleraar politicologie en internationale betrekkingen en sociaaldemocratische politicus Bart Tromp (1944–2007) schreef tussen 1976 en het jaar van zijn plotse overlijden aan een hartstilstand.

Onder de titel *Het verre Friesland* werd in deze verzamelbundel ook de niet eerder gepubliceerde tekst opgenomen van een toespraak die de internationaal georiënteerde en eerder internationalistisch geïnspireerde Tromp op 12 september 2002 hield voor het Fries Historisch Genootschap. (pp. 150-156) Het geheel biedt een verhelderende synthese van zijn visie omtrent (de geschiedenis van) staats- en natievorming, mondialisering, nationalisme, regionalisme en de daarmee verbonden identiteit(svraagstuk)en. Het is een kritisch, genuanceerd, programmatisch en autobiografisch gekleurd essay, dat voor iedere in deze thematiek geïnteresseerde zeer de moeite waard is. De in het Friese stadje Sneek geboren en getogen Tromp herinnert daarbij – niet zonder enige trots – bovendien aan het feit dat hij er aan het begin van de jaren 1980 mee voor zorgde dat "*de gelijkberechtiging van het Nederlands en het Fries*" werd ingeschreven in het toenmalige verkiezingsprogramma van de sociaaldemocratische Partij van de Arbeid (p. 155), waarvan hij gedurende vele jaren op

lokaal en landelijk niveau bestuurslid was en in 2001 zelfs kandidaat-voorzitter. Overigens stelde Bart Tromp als gerenommeerd deskundige inzake het leven en het werk van vooral Karl Marx (1818-1883) en in mindere mate Friedrich Engels (1820-1895) al in 1978 “dat de volstrekte onderschatting van het nationalisme als politieke factor een van de grootste en meest catastrofale tekorten in de theorieën” van deze politiek-filosofische en persoonlijke ‘compagnons de route’ was. (p. 70)

[Nico Van Campenhout]

TLC. The Low Countries. Art and Society in the Netherlands, nr. 17, Rekkem, The Flemish-Netherlands Association Ons Erfdeel, 2009, 317 pp., ill. ISBN 9789079705009 | In de nieuwste editie van het internationale jaarboek van Ons Erfdeel komt de discussie over de ‘sociale cohesie’ van de samenleving c.q. de nationale identiteit ruimschoots aan bod. Onder meer in de bijdrage over de in Vlaanderen, vergeleken met Nederland, veel grotere rol van het middenveld en de blijvende invloed van de pre-moderne, kleinere territoriale identiteiten (dorpen, wijken) en de weerslag daarvan op de nationale identiteit. (Bart Dirks, *The Antidote to Disaffection. Social Cohesion in Flanders*, pp. 14-27) Tom Naegels schrijft over het ‘volkse’ vieren van de Nederlandse identiteit (in België bijna uitsluitend een ‘officiële’ zaak), die ook van overheidswege steeds meer bewust gepromoot wordt. (*Individual, but not Egoistical. Social Cohesion in the Netherlands*, pp. 37-51) Dat laatste gebeurt onder meer door het creëren van gedeelde ervaringen langs live-uitzendingen van belangrijke gebeurtenissen, zij het dat het toch maar een vrij oppervlakkige en ad hoc-samenhang schept. (zie over de Nederlandse identiteit ook: Mirjam Van Veen, *A Calvinist Country?*, pp. 287-289) Volgens Jeroen Dewulf toont de Duitstalige minderheid in België aan hoe ‘nieuwkomers’ hun trouw aan de nieuwe staat kunnen combineren met

het bewaren van cultureel zelfbesef. (*The Last Belgians? The German-Speaking Community in Belgium*, pp. 218-226) Tot slot een algemene bedenking, naar aanleiding van de melding van Marc Hooghe (op p. 307) dat het tijdschrift *Samenleving en Politiek* sinds 2007 jaarlijks een Engelstalig overzicht van de Belgische politiek brengt. (*Belgian Society and Politics*) Deze TLC is weer zeer rijk aan inhoud en illustraties, niet het minst rond kunst. Zou het echter voor de buitenlandse lezer niet handig zijn en zou ook voor een niet zo cultureel geïnteresseerd internationaal publiek de aantrekkingskracht verhoogd worden, indien elk jaar, bijvoorbeeld in een anderskleurige bijlage en heel beknopt, up-to-date cijfermateriaal en andere essentiële data betreffende het economische, sociale en politieke leven in de twee landen worden samengebracht? [Luc Boeva]

Jo Tollebeek, e.a. (red.), België, een parcours van herinnering. Plaatsen van geschiedenis en expansie. Plaatsen van tweedracht, crisis en nostalgie, Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 2008, 2dln., 461 + 512 pp., ill., ISBN 9789035132535 – ISBN 9789035133044 | Onder de hoofdredactie van Jo Tollebeek verscheen in 2008 een tweedeluxe-editie over zesenzestig herinneringsplaatsen uit de Belgische geschiedenis. Meer dan vijftig auteurs werkten hieraan mee en creëerden een parcours van *lieux de mémoires* doorheen ons land. Zij schrijven over hoe deze plaatsen herinneringsplaatsen worden, over hoe het gemeenschappelijke beeld zich hecht aan deze plaatsen en wordt vervormd en over de vieringen die de herinnering er levendig houden. De publicatie inspireerde zich op de succesvolle 7-delige reeks van de Franse historicus Pierre Nora: *Lieux de Mémoire* (1984-1992). De verhalen vertellen niet alleen jubelende, patriottische vreugdemomenten, maar doen eveneens terugdenken aan ruzies, ontgoo-

chelingen of mislukkingen. Zo ook omvat het boek heel wat verwijzingen naar de Vlaamse beweging en de ontwikkeling van de Vlaamse identiteit. Er is het verhaal van Ambiorix (de bekendste aller Oude Belgen) of dat van de hertog Godfried van Bouillon (de eerste koning onder de Belgen), de herinnering aan de Boerenkrijger Pieter Corbeels en de herdenking aan de Guldensporenslag bij de Groeningekouter (aan de Kortrijkse stadsmuur).

Van meer recente datum en eveneens van betekenis voor de Vlaamse beweging zijn o.a. de herinneringen aan het ontstaan van het Hendrik Conscienceplein in Antwerpen, de activistische samenkomst in de Antwerpse Handelsbeurs, de IJzertoren en de bedevaarten, het drama in Meensel-Kiezegem, de taalgrens in Voeren, de splitsing van de Leuvense universiteit en het fort van Breendonk. Het boek is een manier van eigentijds geschiedschrijven: de geschiedenis wordt als het ware opnieuw tastbaar. De herinnering – waar we al of niet aan hechten – blijft.

[Sophie Gyselinck]

De beste plaats. De collectie nationale bewegingen in het ADVN, Antwerpen, ADVN, 2009, 31 pp., ill. & Inventaris van de collectie van het Koerdisch Instituut Brussel, Antwerpen, ADVN, 2009, 31 pp., ill. | Het ADVN heeft een rijke collectie rond de nationale bewegingen in Europa. Om die te belichten werd door Luc Boeva de brochure *De beste plaats* samengesteld. Deze brochure focust zich op de gespecialiseerde onderzoekscollectie bewaard in het ADVN. Enerzijds beschrijft de brochure de context waarin de collectie zich situeert, namelijk de rol van het ADVN op vlak van kennisverspreiding en gegevensbeheer. Anderzijds wordt het profiel van de collectie geschetst aan de hand van de voornaamste onderdelen. Dit zijn de theoretische verklaringen, de diverse aspecten van het

nationalisme, de gevalstudies en de bronnen die een beeld geven van de cultuur en geschiedenis van entiteiten. De brochure heeft de bedoeling de collectie af te helpen van het etiket 'onbekend maakt onbemind'. Want dit is een collectie die interessant is voor de vergelijkende geschiedschrijving van de nationale bewegingen in Europa en voor de studie van gerelateerde onderwerpen, zoals identiteit. Tezelfdertijd werd een inventaris uitgegeven van de collectie van het Koerdisch Instituut Brussel die bewaard wordt in het ADVN. Deze collectie is ondergebracht in het Fonds Koerdistan (BEADVNAC457) en omvat talrijke affiches, boeken, brochures, documentatie en tijdschriften. Het eigenlijk archief wordt momenteel op de zetel van het Koerdisch Instituut bewaard en beheerd. De inventaris geeft een overzicht van de verschillende overdrachten die in de afgelopen twintig jaar door het Koerdisch Instituut aan het ADVN werden geschonken of in bewaring gegeven. De bronnen zijn zowel in het Nederlands, Frans, Engels als in het Koerdisch opgesteld en betreffen hoofdzakelijk de jongste drie decennia (1979-2009). De brochure werd kort ingeleid door Tom Cobbaert.

[Sophie Gyselinck]

Luc Boeva, Rien de plus international. Naar een comparatieve en transnationale historiografie van nationale bewegingen, Antwerpen, ADVN, 2009, 61 pp., ill. | Het ADVN zorgt voor een nieuwe stimulans in het nationalisme-onderzoek door het opstarten van een internationaal project onder de naam NISE (Nationale bewegingen & Intermediaire Structuren in Europa). In de theorievorming ontbreekt immers vaak de nodige empirische basis, terwijl transnationaal onderzoek op vele moeilijkheden stuit. Om dit te verhelpen wil NISE een wetenschappelijk, heuristisch, historiografisch en archivalisch onderzoeksinstrument uitwerken. Daartoe wordt een

databank ontwikkeld en aangeboden via een website (www.nise.eu), met vijf soorten records: Nationale Bewegingen, Compendium, Bibliografie, Archiefgids en Repertorium. De werking wordt gestructureerd in drie organen: een coördinatiecentrum (het ADVN gezien zijn decennialange expertise), een internationale wetenschappelijke adviesraad en een georganiseerde samenwerking binnen een netwerk van wetenschappelijke instituten in Europa die met deze problematiek begaan zijn.

Voorafgaand aan deze praktische uitwerking schetst Luc Boeva een stand van het wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot natievorming, nationale bewegingen en nationalisme. Eerst geeft hij een overzicht van de theoretische verklaringsmodellen. Dan schakelt hij over naar het empirische onderzoek in een historisch kader om na te gaan welke factoren tot het succes van nationale bewegingen hebben bijgedragen: de voorwaarden en de mobiliserende factoren. Als leidraad dient eerst het boek van Anthony D. Smith (2004), dan de Duitse vertaling van het werk van Miroslav Hroch (2005). Die analyse gaat terug op zijn mooie bijdragen in *Wt*, jg. 66, 2007, nrs. 1 en 2. Een verzorgde uitgave.

[Harry Van Velthoven]

Marcel Janssens, *Anton Van Wilderode aan de zijde van Filip De Pillecyn*, in: G. De Schutter (red.), *Jaarboek van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde 2009*, Gent, KANTL, 2009, pp. 144-151 | Naar goede gewoonte publiceerde het KANTL (Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde) ook in 2009 zijn jaarboek. Naast de vertrouwde jaarboekgegevens is er een interessante bijdrage van Marcel Janssens over de vriendschap tussen Anton Van Wilderode (1918-1998) – het pseudoniem van Cyriel Coupé – en Filip De Pillecyn (1891-1962). De auteur schrijft dat Van Wilderode De Pillecyn als geen ander kende en het meest

van al over hem schreef en sprak. Ofschoon het groot leeftijdsverschil (27 jaar) bleek er tussen beide auteurs een bijzondere belangstelling. Die genegenheid groeide vanuit hun vele gelijkenissen. Zo waren beiden afkomstig van het ‘soete Waasland’ en zeer gehecht aan hun geboortestreek – waarover ze dikwijls dichtten. Schoollopen deden ze eveneens beiden in het Sint-Jozef Klein-Seminarie in Sint-Niklaas. Daarnaast deelden ze hun Vlaamsgezindheid die hen als het ware nog dichter bij elkaar bracht.

De laatste passage van dit artikel handelt over de uitsluiting van De Pillecyn in 1946 uit de KANTL. Zijn aanstelling tijdens de oorlog als directeur-generaal van het Middelbaar Onderwijs leidde nadien tot een veroordeling voor ‘culturele collaboratie’. Dit vertaalde zich in een gevangenschap en de uitstoting uit verscheidene literaire kringen, waaronder de Academie. Anton Van Wilderode, die zich evenzeer uitte over de Vlaamse kwestie (maar minder radicaal) werd niet getroffen door de naoorlogse repressie. Nadien werd hij lid van het IJzerbedevaartcomité en schreef teksten voor de IJzerbedevaarten in Diksmuide.

[Sophie Gyselinck]

Pieter Jan Verstraete (red.), *Cahiers Staf De Clercq. Bijdragen ter bevordering van de studie van Staf De Clercq en tijdgenoten*, 3, Kortrijk, Verstraete, 2009, 96 pp., ill. | De pièce de résistance in dit derde deel van de reeks cahiers waarmee Pieter-Jan Verstraete een nieuwe grote biografie voorbereidt, bestaat uit de becommentarieerde reproductie van een 60-tal karikaturen van Staf De Clercq, gepubliceerd tussen 1936 en 1940 in de Belgische – Vlaamse, Brusselse en Waalse – pers. De Clercq, die met het VNV in 1936 de verkiezingen had gewonnen, kreeg toen voor het eerst nationale persbelangstelling. Toen hij na de verkiezingen een politiek akkoord sloot met Léon Degrelle inspireerde dat menig karikaturist. De twee

partijleiders werden voorgesteld als handlangers van Nazi-Duitsland en fascistisch Italië. Voorts bevat het cahier de vaste ingrediënten. Een portret van een familielid van De Clercq, in casu zijn broer Nestor; bronnenuitgaven, o.m. het typoscript van een lezing die Hendrik Borginon in 1956 hield voor het Algemeen Vlaams Oud-Hoogstudenten Verbond onder de titel *Staf De Clercq, mijn vriend*. In een gastbijdrage becommentarieert Wim Meyers een brief, d.d. 27 augustus 1942, van een van de beulen van Breendonk aan Staf De Clercq. Als VNV'er verzocht die om zijn overplaatsing te bepleiten bij de Sipo/SD omdat hij problemen had in het Belgische concentratiekamp.

[Bruno De Wever]

in twee soorten Belgische politiek in Congo. Namelijk dat van het Franstalige België dat de taal gemeenschappelijk heeft, het accent legt op de culturele verhoudingen en tegelijkertijd de Congolezen aanvaardt als volwaardige partners. En dat van de Vlamingen die kritischer zijn tegenover het Congolese regime en eerder de nadruk leggen op het humanitaire aspect. Daarenboven zijn de onderlinge relaties tussen Congo en België voor een groot stuk een gevoelskwestie geworden en dat is voelbaar. Kets is met zijn verhaal vernieuwend. Hij bestudeert en verweeft in zijn onderzoek beide onderwerpen: de Belgische taalstrijd en het Belgische koloniale verleden.

[Sophie Gyselinck]

Evert Kets, Kuifje & Tintin kibbelen in Afrika. *De Belgische taalstrijd in Congo, Rwanda en Burundi*, Leuven-Den Haag, Acco, 2009, 123 pp., ill., ISBN 9789033473913 | De aanhef van Evert Kets' boek is de diplomatieke rel tussen ministers Karel De Gucht en Europees commissaris Charles Michel in april/mei 2008 over de houding tegenover de regering-Kabila in Congo. Hieruit blijkt eens te meer dat het niet verrassend is dat Vlaams-Waalse spanningen, tevens onder ministers, ook duidelijk voelbaar zijn in het Belgische Congo-beleid. Kets' uitgangspunt is duidelijk: het communautaire debat in ons land – en meer bepaald de Belgische taalstrijd – had en heeft wel degelijk zijn invloed op het Afrika-beleid en op de onderlinge verhoudingen. Dit vertaalt zich

Herman Mennekens, Johan Basiliades & Kurt Deswert, *Vlaams sociaal liberaal in Brussel*, Brussel, Willemsfonds Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2009, 68 pp., ill. | Dit pocketboekje is een herwerkte versie van een voorafgaande lezing door de eerste twee auteurs, aangevuld met vier korte portretten van Brusselse Willemsfondsen en een al even korte 'liberale bibliotheek'. Het betreft dus een hybride gelegenheidsuitgave die verschillende oogmerken dient: deels analyse, deels feitelijke gegevens, deels wervend. Het kan interessant zijn vanwege de zelfselectie en het vooruitgeschoven zelfbeeld.

[Harry Van Velthoven]

ABSTRACTS

Seberechts (Frank), Een eenvoudig beginsel van rechtvaardigheid. Artsen en de taalwetgeving aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, in *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. LXIX, 2010, nr. 2, pp. 103-106

Frank Seberechts, A simple principle of justice: Physicians and the language legislation on the eve of the Second World War

The ADVN holds a collection of documents from the period of 1935-1939 belonging to the Guild of Physicians of Helmont, which was associated with the General Flemish Association of Physicians. It includes a letter dated 6 November 1939 from the Guild of Physicians to Professor Jules Bordet, chief of the Pasteur Institute in Brussels. In this letter the doctors demand that the Institute would use the Dutch language in future contacts with Flemish physicians in Flemish Brabant and Brussels.

Nobel Prize winner Jules Bordet and his Institute were exponents of the dominating French speaking class in Belgium during the 19th century and the first half of the 20th century. However, during the 1930's a growing number of physicians had obtained a medical diploma drawn up in the Dutch language. Moreover the Institute had to conform to the requirements of the language legislation, which had been in force since 1932. Therefore this letter needs to be seen in the context of the struggle for the application of the language legislation in public services and for the Dutchification of medical practice in Flanders.

Govaerts (Bert), De Universiteit van Elisabethstad (1956-1960). Arena van het laatste Vlaamse gevecht in Belgisch-Congo, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. LXIX, 2010, nr. 2, pp. 107-146

Bert Govaerts, The University of Elisabethstad 1956-1960. The arena of the last Flemish battle in the Belgian Congo

During the nineteen fifties the Flemish community in the Belgian Congo had become so large and so self-confident that it had partially succeeded in enforcing its linguistic rights, which in practice had been ignored since the earliest days of the colony. With a view to the long term presence of Belgium in the Congo the Flemish organisations demanded fully-fledged education in Dutch on all levels, including the university level.

In 1954 the Belgian government decided to found an 'official' university in Elisabethstad. The liberal minister of the Colonies, Auguste Buisseret, promised that the institution would also offer education in Dutch. In practice constant Flemish agitation was required to ensure that that promise was at least implemented in part. The University of Elisabethstad became a hornets' nest of linguistic and ideological contradictions and the source of a toxic anti-Flemish polemic in the colonial press. In part due to the enormous efforts of a few Flemish academics the Flemish departments operated for a few years. They proved to be unable to resist the economic and political crisis that the colony finally ended up in. The engineering department was closed again because it was too expensive. The other departments

were abolished after the independence in 1960. Elisabethstad became the capital of the break-away state Katanga. The regime of Moïse Tshombe 'appropriated' the University and declared almost immediately that from then on lectures would only be given in French.

Witte (Els), *Natievorming onder Willem I. Een blik op de historiografie*, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. LXIX, 2010, nr. 2, pp. 147-171
 Els Witte, *Nation Formation during the reign of William I. A survey of the historiography*

The author provides an overview of the books and articles that have been written in the North

and the South since the middle of the twentieth century in order to better inform historians and other scholars of social sciences dealing with nation formation during the Kingdom of the United Netherlands (1815-1830) of each other's work.

She includes both Dutch and Belgian authors in this survey. She distinguishes three periods in her survey: the literature that belongs to the 'prehistory', the literature that was the result of the 'new' history with a more socio-economic and socio-political orientation and finally she dwells upon the many books that belong to the more recent 'cultural' and 'linguistic turn'.

wetenschappelijke tijdingen
driemaandelijks tijdschrift

Dit jaar bestaat *Wt* 75 jaar. Het blad werd in 1935 in Gent gesticht door Jozef Goossenaerts.

Vijfenzeventig jaar is een erg benijdenswaardige leeftijd voor een tijdschrift en niet het minst voor een tijdschrift dat de geschiedenis van de Vlaamse beweging als opdracht én bestaansgrond bezit.

Redenen te over dus even terug te blikken. Maar tegelijk ook om vooruit te blikken. Dat laatste gebeurt op 21 oktober aanstaande in Gent tijdens een symposium over de toekomst van de historische tijdschriften in Vlaanderen en Nederland.

WIL U DAAR GRAAG BIJ AANWEZIG ZIJN?
 Neem dan contact op met Ann Van Gastel in het ADVN
 [T] +32 (0)3 225 18 37 [E] info@wt.be